

Дыялагічныя маркёры публіцыстыкі Янкі Сіпакова

На сёння асаблівую актуальнасць набывае дыскурсны падыход да разгляду тэксту, пры якім улічваецца рэцэптыўная “інтэнцыя быць пачутым” [1, с. 65]. Устаноўка на дыялог з патэнцыйным сумоўцам прадугледжвае не толькі аўтарскі пошук адметных моўных сродкаў, але і пэўную іх інтэрпрэтацыю. Задачай даследчыка становіцца выяўленне прэзентацыі аўтарскіх інтэнцый, бо важна правільна акрэсліць канкрэтныя моўныя факты – маркёры дыялагічных узаемаадносін паміж адрасантам і адрасатам. Як справядліва заўважае Т.Ф.Пляханава, “і лінгвістыка тэксту, і стылістыка пашыраюць межы тэксту” [2, с.18]. Такое пашырэнне ўлічвае П.П.Жаўняровіч у манаграфіі “Публіцыстычны дыкурс Уладзіміра Караткевіча” [3].

Мэтай гэтага артыкула з’яўляецца характарыстыка тых моўных сродкаў дарожнага нарыса “Ціхая Акіянія” Янкі Сіпакова, якія садзейнічаюць усталяванню кантакту паміж аўтарам і чытачом.

Дыялагічнасць дыскурсу пацвярджаецца наяўнасцю дэйктычных сродкаў маркіроўкі суб’екта і адрасата. Сярод такіх сродкаў найбольшае ўздзеянне аказваюць займеннікі *нашы*, *наша*, *мы*, *ты*:

*Чалавечае жыццё, **нашы** звычкі і ўяўленні, **нашы** лёгкія ўзлёты і цяжкія падзенні – усё гэта адносна. Шкада, што **наша** сэрца – маленькая, працавітая і такая чуллівая птушка – штодзень б’ецца між адноснай радасцю і засмучэннем. І якія толькі ўмоўнасці не прымушаюць яго паслухмяна складаць крыльцы і ўстрывожана прыслухоўвацца – што там робіцца! **Мы** прывыкаем да нейкай стабільнасці, і кожнае, нават нязначнае, змяшчэнне жыццёвага калейдаскопа насцярожвае (“Навела дзясятая”); **Мы** жывём сярод садоў, механічна адшчыкваем вішню ці сліву і кідаем яе ў рот; абыхава, не заўважаючы, глядзім на спелы празрысты яблык, у якім, нібы ў расіне, адбіваецца сонца. Цяпер сады побач з **табою**, і **ты** не заўважаеш гэтага. Але варта толькі ад’ехацца, як **ты** засумуеш на іх (“Навела дзясятая”).*

Словы-дэйктыкі *нашы*, *наша*, *мы* – паказчыкі суб’екта дыскурсу – у адрозненне ад мастацкага тэксту, не выяўляюць стылізацыі, а рэалізуюць адкрытую пазіцыю стваральніка тэксту. *Мы* – гэта і я, публіцыст, і ты, чытач. Больш выразны кантакт наладжваецца пры ўжыванні слова-дэйктыка *ты* – паказчыка адрасата дыскурсу. Апрача гэтых моўных сродкаў, Я.Сіпакоў звяртаецца да індывідуальна-аўтарскіх вобразаў. Дзякуючы адухаўленню сэрца ўспрымаецца як надзвычай чуллівая жывая істота. Параўнанне, выражанае развітым прыдаткам, і метафары ўзмацняюць эмацыянальнае ўздзеянне на чытача, які разам з пісьменнікам па-філасофску асэнсоўвае жыццё. Антытэзы *лёгкія ўзлёты – цяжкія падзенні*, *адносна радасць – засмучэнне* адлюстроўваюць спрадвечны закон адзінства і барацьбы супрацьлегласцей. І чытач выразна ўяўляе, што радасць – суб’ектыўнае адчуванне (гэта пацвярджае прыметнік *адносна*), як і засмучэнне (яно можа ўзнікаць нават ад звычайных умоўнасцей).

Адзін з важных сродкаў выражэння суб’ектыўнай мадальнасці, які кваліфікуе інфармацыю з аўтарскіх пазіцый, -- персуазіўнасць:

*Акіян дыхае ціха, раўнамерна – ён насынае. Хвалі ўздымаюцца і апускаюцца, як грудзі казачнага волата. **Здаецца**, нават адчуваеш яго дыханне (“Навела чацвёртая”); **Здавалася**, што першымі заўсёды насыналі крокі. А потым ужо – людзі... (“Навела дзясятая”); **Мусіць**, якраз так дзівіліся мае аднавяскоўцы, калі хто-небудзь з вёскі, папрацаваўшы ў*

Петраградзе, прывозіў адтуль новыя боты, белую крамную сарочку і незнаёмыя дзіўныя словы – “мол”, “ежели”, “совсем” (“Навела дзясятая”).

Лексемы здаецца, здавалася, мусіць – паказчыкі функцыі ілакутыўнага акта – эквівалентныя выразу “я мяркую, што”. Праз ужыванне пабочных слоў аўтар не навязвае чытачу катэгарычна свайго пункту гледжання, а, наадварот, выказвае сумнеў, запрашаючы такім чынам да дыялогу, да сумеснага назірання і адпаведных высноў.

У нарысе “Ціхая Акіянія” Я.Сіпакоў часта выкарыстоўвае прыём увасаблення, калі неадушаўленыя аб’екты ўспрымаюцца як асобы:

І кветкі... Іх Уладзівасток прадае амаль на кожным рагу. Кветкі ён звязвае ў снапы і носіць іх на каромыслах... Як у нас носяць ваду. За кветкамі ва Уладзівастоку стаяць даўжэзныя чэргі... Кветкі ў руках Уладзівастока – гэта сімвал спрадвечнай ростані і сустрэч. Забярыце іх – і ён адразу ж засумуе, углядаючыся ў зашэрхлую далячынь Ціхага акіяна (“Навела другая”); Паціху пакрэктаваюць караблі. Тыя, над якімі нахіліліся краны, загружаючы апошнія тоны, крэччуць незадаволена. Іншыя, што толькі-толькі вызваліліся ад грузу, крэччуць з асалодаю, нібы стомлены чалавек (“Навела пятая”); А над бухтаю, нібы над круглым сталом, мірна, па-суседску размаўляюць разнамоўныя сцягі (“Навела пятая”); Кожны незнаёмы горад, дзе ты доўга жывеш, як чалавек, разумее твой маленечкі сум. Разумее і стараецца хоць чым памагчы табе: ён шукае тваіх землякоў, з якімі ты можааш успомніць знаёмыя вуліцы, зялёныя вёскі, грыбныя лясы... (“Навела сёмая”); На адным з прыпынкаў аўтобус, які спяшаўся на мыс Святой Анны, неяк адразу ж павесялеў – у яго набілася паўнютка піянераў (“Навела дзясятая”).

Выкарыстаны прыём увасаблення набліжае апісваемыя аб’екты да чытача: яны ўспрымаюцца як знаёмыя, сябры, здольныя бачыць, чуць, суперажываць.

Трапеічныя сродкі, ужытыя Я.Сіпаковым у дарожным нарысе, таксама ствараюць адметны дыялог з чытачом. Мастацкая публіцыстыка набывае выразныя рысы мастацкага твора, асноўная функцыя якога эстэтычная. Для публіцыстыкі самае галоўнае – уздзеянне. Письменніку ўдалося спалучыць дзве гэтыя функцыі, што з’яўляецца спецыфікай яго стылю і прыцягвае ўвагу да функцыянавання публіцыстычнага слова. Я.Сіпакоў нечаканы ў перадачы асабістага ўражання, ён быццам запрашае свайго чытача творча і арыгінальна асэнсаваць прадмет, з’яву, дзеянне. У выніку ўяўны сумоўца ўзбагачае свой унутраны свет:

Здавалася, увесь Амурскі заліў, нібы расплаўленае золата, нехта пералівае ў бухту Залаты Рог. Золата пеніцца. Кроплі – шматлікія электрычныя агні – абсели бухту з усіх бакоў. І ў кожнай кроплі – асветленым акне – свае клопаты: у адной – сяброўская вячэра, у другой -- ростань перад адыходам гаспадара ў мора, у трэцяй – сарамлівы пачатак кахання (“Навела другая”); Вада, што зрываецца з вёсел, бубніць, як па лопухах дождж, па лісцях лотасніку – вялікіх, круглых, хоць ты пячы хлеб на іх; кожная кропля разбіваецца на мноства маленькіх, і ўсе гэтыя пацеркі доўга катаюцца па прожылках лісцяў – як жывое срэбра на шурпатай далоні (“Навела сёмая”); На вялікіх дарогах і на ледзь пратапаных сцяжынках, у мяккіх промнях восені трапечуць маленькія ветразі – белыя фартушкі школьніц. У гэты дзень весялее школа, якая пахне яшчэ летам, канікуламі, рамонтам... Яна становіцца падобная на чысты звонкі букет кветак (“Навела дзявятая”).

Як відаць з прыведзеных прыкладаў, асноўнымі дыялагічнымі маркёрамі публіцыстыкі Я.Сіпакова з’яўляюцца словы-дэйктыкі, сродкі персуазыўнасці і трапеічнасці. Яны індывідуалізуюць стыль публіцыста, ствараючы адметную сутворчасць з чытачом.

Літаратура

1. Тюпа, В.И. Новая риторика как учение о коммуникативном событии / В.И.Тюпа // Дискурс: коммуникативные стратегии культуры и образования. – 1998. -- №7. – С. 64 – 67.
2. Плеханова, Т.Ф. Стилистика и дискурс-анализ художественного текста / Т.Ф.Плеханова // Постклассическая стилистика и дискурсивный анализ текста: мат-лы межвузовского круглого стола (кафедра стилистики английского языка), 11 декабря 2008г. (МГЛУ; редкол.: С.Е.Кунцевич (отв.ред.) и др.). – Минск, 2010. – Вып.2. – С. 17 – 22.
3. Жаўняровіч, П.П. Публіцыстычны дыскурс Уладзіміра Караткевіча / П.П.Жаўняровіч; навук. рэд. В.І.Іўчанкаў. – Мінск: РІВШ, 2011. – 244 с.
4. Сіпакоў, Я. Пяць струн: Кніга настраяў / Я.Сіпакоў. – Мінск: Юнацтва, 1984. – С. 26 – 82.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ